BIBLIOTHEEK Dr ABRAHAM KUYPERSTICHTING
3259 D 64

HB
03738

Niet in den handel.

De Eenige Weg

of

Het economisch klaverblad der Toekomst

Brief aan Zijne Excellentie
den Heere J. B. VAN HEUTSZ
Gouverneur-Generaal
van Nederlandsch-Indië.

ATELIER A. M. VAN BELKUM & Co. BATAVIA.
1905.

Niet in den handel.

De Eenige Weg

of

Het economisch klaverblad der Toekomst

Dr. ABRAHAM KUYPERSTICHTING 's-GRAVENHAGE

Brief aan Zijne Excellentie * * *
den Heere J. B. VAN HEUTSZ
Gouverneur-Generaal * * * *
* * * van Nederlandsch-Indië.

ATELIER A. M. VAN BELKUM & Co. BATAVIA.
1905.

BIBL. VRIJE UNIVERSITEIT
HB
037-38
—
AMSTERDAM

Aan Zijne Excellentie

den Heere J. B. van Heutsz,

Gouverneur-Generaal van

Nederlandsch-Indië

te Buitenzorg.

BATAVIA, 15 Januari 1905.

Excellentie!

a. Met verschuldigden eerbied en in alle bescheidenheid zij het mij vergund hierbij de aandacht Uwer Excellentie te vragen voor een drietal zaken, dat ik, tijdens mijn veeljarig verblijf in Indië, van het grootste belang heb leeren achten voor een verder krachtige en gezonde economische ontwikkeling dezer gewesten, en het wil mij toeschijnen dat juist met die zaken tot dusver, bij al wat tot verbetering van den economischen toestand is en wordt gedaan, in het verleden niet genoegzaam is rekening gehouden.

Zóó ten volle ben ik mij van het gewicht dier zaken bewust, dat ik eindelijk gemeend heb mij door geen enkele overweging, van welken aard ook, te mogen laten terughouden, om — mocht het zijn — de *bijzondere* aandacht Uwer Excellentie daarop te vestigen.

Niets anders drijft mij dan liefde voor dit land, waarin ik ben geboren en veel heb doorgemaakt, benevens hartzeer over zooveel, dat anders had kunnen en moeten zijn. Aangemoedigd werd ik daarbij door Uwer Excellentie's algeheel optreden, dat zoo duidelijk het verlangen te kennen geeft om met vaste hand in te grijpen, waar het Haar in het belang dezer gewesten noodig voorkomt.

Ik heb gemeend Uwer Excellentie het navolgende in briefvorm te moeten doen toekomen, als de eenig passende vorm om Uwe Excellentie volkomen vrijheid te laten daarvan zooveel notitie te nemen, als Zij zelve zal goedvinden op oogenblikken, dat Hare zóó veelomvattende en drukke bezigheden Haar daartoe lust en gelegenheid overlaten.

Zoon van wijlen Mr. L. W. C. Keuchenius, Oud-Minister van Koloniën, heb ik mij immer voor de publieke belangen geïnteresseerd en dikwerf daarvoor, ook in het openbaar en met succès, gestreden. Moge ik door dit weinige slechts Zijne nagedachtenis huldigen en mijzelf in alle nederigheid bij Uwe Excellentie inleiden.

b. Zal er werkelijk van verbetering van den economischen toestand dezer gewesten kunnen sprake zijn, dan dient ook de hand onmiddellijk te worden gelegd op de wonde-plek, die ik bij alle ingevoerde verbeteringen, in ons koloniaal bestaan toch nog steeds zich zie uitbreiden. De stoffelijke welvaart dezer bezittingen, Excellentie, kan naar mijne innige overtuiging niet duurzaam worden bevorderd, als niet onvoorwaardelijk wordt overgegaan tot: 1e. behoorlijke vertegenwoordiging van den *Handel* in onze Indische bestuurs-organisatie; 2e. de zoo dringend noodige opheffing van het *Europeesch* particulier element in den Staat, en 3e. afdoende oplossing en regeling van het *Chineezen*-vraagstuk.

Deze onderwerpen behelzen werkelijke vraagstukken van den dag en verkrijgen nog meerdere actualiteit, nu de oprichting van een Landbouw-Departement heeft plaats gehad, en de loop der wereldgebeurtenissen ons mag voorbereiden op de Chineezen-emancipatie, waardoor wij met onze uitgebreide en steeds toenemende Chineesche bevolking, eerlang

(waarschijnlijk binnen enkele jaren) gevaar loopen in de klem te geraken.

De teekenen des tijds spreken te duidelijk om voor hen, die opmerken en nadenken, nog twijfelachtig te zijn, en daar wij — wie wij ook zijn — ons licht, hoe gering ook, niet onder de korenmaat mogen verbergen, achtte ik verder zwijgen misplaatst, nu mij juist in dezen tijd het gemoed tot spreken drong.

Ik reken hierbij op het welmeenen Uwer Excellentie, verschooning vragende voor mijn wellicht ongewoon optreden, dat allicht aan aanmatiging zou kunnen doen denken, en inderdaad slechts beoogt iets te mogen bijdragen tot het welzijn dezer zóó schoone en kostbare bezittingen.

Ook mijnerzijds hierbij iets te hebben mogen verrichten in het belang van dit land, dat mij ter harte gaat, en mij daarbij te hebben mogen wenden rechtstreeks tot Uwe Excellentie als de hoogste macht, die hier tot oordeelen en handelen geroepen is, zal mij de hoogste voldoening schenken als nog eenmaal

blijken zou dat mijne woorden tot iets goeds in de door mij aangegeven richting hebben mogen leiden.

Als epitheton voor deze regelen zou ik dan met eenige noodige wijziging willen bezigen dat van Uwer Excellentie's vroegere brochure: DE ONDERWERPING VAN ATJEH en wel aldus: „*De drie genoemde onderwerpen knagen aan allen economischen vooruitgang dezer gewesten; daarin moet ten spoedigste worden voorzien. Laten wij eindelijk der beschaafde wereld door afdoende daden toonen, dat wij dat ook willen en vermogen.*"

c. Ik stel dan nu op den voorgrond dat onze Indische politiek reeds lang heeft opgehouden ook bij uitstek een *Handelspolitiek* te zijn, en van daar is afgedwaald in banen, waarin het niet mogelijk blijkt de economische misstanden en wanverhoudingen in onze Indische maatschappij weg te nemen. Hoe kan dat ook zoolang het kwaad niet in den wortel wordt aangetast? Geen andere politiek kan hier voldoen dan in de eerste plaats ook een gezonde en zuivere handelspolitiek. Dit beginsel is van lieverlede

losgelaten doordien de noodige vertegenwoordiging van den handel in ons Indisch Staatsbestuur werd prijs gegeven. Die *fout* eischt meer dan ooit erkenning en daarna volledig herstel.

Spreek ik hier van een fout, gaarne erken ik niettemin dat wat oorspronkelijk daartoe geleid heeft, slechts de goede bedoeling is geweest om den vrijhandel in deze gewesten te bevorderen door kortwieking der Staatsbemoeienis, die in vroegere dagen op handelsgebied wel eens te groot is geweest. Wij zijn op deze wijze in uitersten vervallen, die elkander in de gevolgen raken.

In Mr. J. de Louter's bekend werk : Handleiding tot de kennis van het Staats- en Administratief Recht van Nederlandsch-Indië vinden wij op bl. 621 den vroegeren toestand aldus geschetst : „*In de dagen der Oost-Indische Compagnie was de handel met en in Indië schier het eenig voorwerp van de zorg der Regeering.*" Lijnrecht hiertegenover zouden wij thans kunnen schrijven: „*In onze dagen is de handel met en in Indië schier aan alle Staatszorg en Staatstoezicht onttrokken.*"

Is dit laatste het geval, dan moet het per sé een fout zijn, omdat wij dan al te zeer in onze koloniale politiek zijn gaan loochenen de erkenning van het beginsel, dat deze bezittingen oorspronkelijk zijn geweest *handelsbezittingen*, die wij ook als zoodanig blijvend hebben te waardeeren en te beheeren. Door handel zijn wij hier gekomen en hebben wij deze streken veroverd. De handel, die voor elk land een levensvoorwaarde is, heeft dus allermeest het recht om in ons Rijk van Insulinde een gevierde grootheid te zijn, die stem heeft in het kapittel en in geen geval mag worden veronachtzaamd of te licht geteld.

En hoe nu *is* de toestand?

In ons Indisch Staatsbestuur is de handel een *miskende* grootheid geworden, die, grootendeels aan zichzelf overgelaten, daarom ook in vele opzichten is ontaard en zich in zelf gekozen lijnen is gaan voortbewegen, die veelal scheeve lijnen zijn. Wij ondervinden daarvan nu ruimschoots de gevolgen en mogen ons daarover niet verwonderen.

Verwonderen mag het slechts dat niet veel eerder

krachtige stemmen uit den handel zijn opgegaan om te trachten dien in eere te herstellen en daaraan de plaats weder te geven en te doen inruimen, die den handel in onze Indische Staatshuishouding zoo ten volle toekomt.

Handel, goed geleide en georganiseerde handel, wat is die anders ten opzichte van de stoffelijke welvaart van eenig land dan het bloed, dat door de aderen moet vloeien om aan het Staatslichaam in al zijne deelen bloei en wasdom te geven? Is dit ten volle toegegeven, dan pas komen wij weêr op een normaal en zuiver standpunt, en zullen er ons rechtmatig over kunnen verbazen dat de handel, die *alles* omvat en daarom nooit minder kan zijn dan eenige tak van voortbrenging waarop hij zich richt, in onze Staatshuishouding zoo uiterst stiefmoederlijk is bedeeld.

Zien wij nog hoe verschillende takken van bestuur soms minder naar hunnen aard dan wel, uit een dusgenaamd practisch oogpunt, naar den meerderen of minderen omvang der daaraan ver-

bonden werkzaamheden, bij het een of ander Departement, waarin zij eigenlijk niet tehuis behooren, zijn ingedeeld en welke bescheiden plaats zij daar innemen, dan kan het ook niet bevreemden dat aan die afzonderlijke takken niet altijd de aandacht is of wordt geschonken, die zij verdienen en zoozeer behoeven.

Als onmiddellijk met den handel verband houdende, wil ik alleen noemen *nijverheid* en *scheepvaart*, nu in de behoefte aan een landbouw-departement reeds is voorzien. Heeft men echter voor den landbouw zulk afzonderlijk departement noodig geacht, had dan, vraag ik, niet nog eerder tot een afzonderlijk departement voor den handel moeten worden besloten? Ik meen beslist van JA en zie geen enkele reden waarom de landbouw in dit opzicht meerdere rechten zou kunnen doen gelden. Geheel afgescheiden hiervan, is het echter reeds lang dringend noodig geworden dat — afgezien van de daaraan verbonden kosten — hoe eerder hoe liever tot de oprichting van een speciaal departement van

den handel worde overgegaan, hetwelk dan nijverheid en scheepvaart in zich behoort op te nemen. De leiding van zulk departement worde dan aan bekwame handen toevertrouwd en daarvoor alleen het oog gevestigd op practische mannen met helderen, ruimen blik en toegerust met de noodige handelskennis, desnoods in de practijk verkregen. Ik wijs hierop met nadruk omdat vooral bij zulk departement alles zal afhangen van hem, die aan het hoofd daarvan geplaatst wordt. Zoo iemand behoort uit te gaan van de leer, dat het welzijn van den handel synoniem is met het welzijn van den Staat en dat de handel niet geplaatst is naast, buiten of tegenover den Staat, maar daarvan een onmiddellijk en voornaam bestanddeel uitmaakt.

De kosten aan de oprichting van zulk handelsdepartement verbonden, zullen honderdvoudig hunne renten opbrengen. Hoezeer dan ook onder de tegenwoordige omstandigheden „*bezuinigen*" het wachtwoord is en blijft, toch mag dit die oprichting niet doen uitstellen. Van *achterwege doen blijven* spreek

ik niet eens, want tot die oprichting zal, onder den drang der omstandigheden, toch eenmaal MOETEN worden besloten.

Ik veroorloof mij dan nu de opmerking dat onze voorouders nog oneindig beter bedeeld zijn geweest dan wij, daar ten tijde der Oost-Indische Compagnie aan den Gouverneur-Generaal een speciale Directeur-Generaal voor den handel was toegevoegd en hij bovendien door zoogenoemde „*Opperkooplieden*" werd bijgestaan. Wat wij ten deze bezitten is nog slechts een Departement van *Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid* met nog eenige Kamers van Koophandel en Nijverheid, welker werking getoond heeft in de practijk niet te voldoen en die overigens niet uit onpartijdige mannen zijn samengesteld, geenszins als de organen van den handel kunnen worden beschouwd en als regel meer voor bijzondere en plaatselijke- dan voor de algemeene belangen opkomen.

Op de alleszins mogelijke vraag, waarom — indien hier aan zulk handelsdepartement werkelijk zooveel behoefte bestaat — er dan tot hiertoe zoo

weinig over geschreven of gesproken is, zou ik willen antwoorden: „Eenvoudig wijl verreweg de meesten zich door oppervlakkig nadenken van de verschijnselen geen voldoende rekenschap geven, van het dan overblijvende de meerderheid het zwijgen altijd gemakkelijker vindt, en van het dan nog overig deel de meesten zich om de publieke belangen niet bekommeren, terwijl nog anderen het in troebel water altijd goed visschen achten."

Al te groote vrijheid op handelsgebied leidt ook van zelf in zeker opzicht tot handels-demoralisatie en in hoever de algemeene handels-moraliteit in Indië op een waardig standpunt staat, geëvenredigd aan de philantropische beginselen, die meer en meer in onze hoogere politiek doorschemeren, laat ik gaarne aan anderen ter beoordeeling over. Ook moet de handel door den Staat geijkt wezen en van dezen zijn stempel ontvangen. Dit nu kan alleen geschieden door gestadige voeling tusschen die beiden en voorts onder de noodige *Staatszorg* voor den handel, benevens een behoorlijk *Staatstoezicht* daarop.

Voorts moet de handel zich door den Staat voldoende beschermd weten en door aanmoediging of beteugeling naar gelang der behoefte, in vaste en goede richting worden gedreven.

Daarenboven verzuime de Staat nimmer in het bijzonder voor deze bezittingen in het oog te houden, dat een gezonde economische ontwikkeling allereerst vordert onze handelspolitiek te richten op de voordeelen daaraan in de eerste plaats voor EIGEN land en volk verbonden.

d. Wat is evenwel het geval?

De eigenlijke Staatsbemoeienis reikt niet veel verder dan zorg voor de eigen belangen en daarmede bevoorrechting van eenige weinige handelslichamen als de Nederlandsche Handelmaatschappij, de Javasche Bank en enkele Stoomvaartmaatschappijën, die op vaste en voordeelige overeenkomsten met het Gouvernement werken. Buiten die lichamen is bijna alle groothandel thans in handen gekomen van buitenlanders, meest Duitschers en Engelschen.

Op het voorbeeld der Regeering heeft de zetel van verreweg de meeste Indische ondernemingen zich naar Nederland verplaatst en zoo stroomen bijna alle hier verkregen winsten deze bezittingen weder uit ten bate der eigenaren in Europa, terwijl hier slechts het hoog noodige achterblijft tot voortzetting van zaken. Indië zelf geniet dus weinig van de hier verkregen voordeelen, die grootendeels het buitenland ten goede komen. De kleinhandel geraakt bij dit alles telkens meer in handen van Chineezen, die den Europeaan overal den voet dwars zetten, hem het gras voor de voeten wegmaaien en aldus voortgaande, hem eindelijk geheel zullen verdringen. Wij zien hier dan ook het ziekelijk verschijnsel dat Indië, zelfs onder de meest voordeelige zaken die gedaan worden, lijdende BLIJFT, en dat, terwijl de bevolking gestadig aanwast, de algemeene inkomsten verminderen en de strijd voor het bestaan steeds moeielijker wordt voor hen, die aan de Staatsruif geen deel hebben. Onder de vele verliezen bij Indische zaken geleden, trekt vooral

het Nederlandsch groot-kapitaal zich terug, zoodat voor het openen van nieuwe bronnen van inkomsten of tot uitbreiding van gevestigde zaken nauwelijks nog gelden in Nederland zijn te vinden. Het gevolg van een en ander is toenemende lusteloosheid en soms stilstand van zaken, gepaard aan algemeenen achteruitgang, toenemende ontevredenheid en gedruktheid, en evenzeer toenemende armoede voor al wat buiten het Gouvernement staat en niet deelt in het lot van hen, die elders met de winsten strijken. Ware het dan ook niet, dat het Moederland telkens bijsprong, zoo zouden wij ons hier reeds lang voor een Staatsbankroet zien geplaatst. De macht van velen gaat meer en meer over op eenige weinigen, die door de fortuin begunstigd werden en, terwijl het bezit van vaste eigendommen steeds in ruimere mate op Chineezen en andere vreemde Oosterlingen overgaat, verflauwt alle particulier initiatief onder den druk eener ambtelijke autocratie of autonomie, die aan zichzelf genoeg schijnt te hebben en sedert lang niet meer doortrokken is van het eenig ge-

zonde beginsel dat *de Staat er is om de gemeenschap* en niet omgekeerd, gelijk hier over het algemeen de houding van het ambtelijk tegenover het particulier element zou mogen doen gelooven. Dit laatste komt, wat de Europeanen betreft, die zich grootendeels met handel bezig houden, in Indië niet tot zijn recht en eigenaardig ter kenschetsing van den toestand moge heeten dat wij in de Pers deze bezittingen bij herhaling als zoogenaamde „ambtenaarskoloniën" zagen aangeduid, terwijl ook de uitdrukking „particulier sadja" hier van lieverlede een geijkte term is geworden.

e. Ziedaar, Excellentie, in korte trekken weêrgegeven den toestand, dien wij op economisch gebied thans beleven. Een toestand, dien wij een zuivere *handelscrisis* zouden mogen noemen en beurtelings met achteruitgang, verval of zelfs „inzinking" hooren betitelen. Ook de oorzaken van dien toestand heb ik met enkele woorden in het bovenstaande genoemd.

Wie gevoelt niet dat, om onder zulke omstandigheden de noodige verbetering aan te brengen, naast een krachtige hand ook een krachtig ingrijpen door daden wordt vereischt?

Met het stelsel van ambtelijke autonomie, dat zekere algenoegzaamheid in zich sluit en tot dusver al te zeer de toestanden heeft beheerscht, moet ten eenenmaal *gebroken* worden en het particulier element, waarop door het ambtelijke te veel als op een „quantité négligeable" wordt neêrgezien, wederom *opgeheven* en tot zijn *volle recht* gebracht worden.

De Regeering heeft daarvan iets gevoeld, toen zij besloot tot zekere décentralisatie door het instellen van gemeenteraden en ofschoon dat besluit *voorwaardelijk* mag worden toegejuicht als een stap in de goede richting, kan het toch geen afdoende maatregel worden geacht, als het kwaad niet bij den wortel aangrijpende.

Moge ik dan nu nog even releveeren dat ik in het voorgaande alleen voor het *Europeesch* gedeelte van het particulier element in den Staat ben opge-

komen, wijl het Chineesch gedeelte hierin afzonderlijke bespreking vindt en het Inlandsch deel reeds de volle aandacht der Regeering geniet, zóó zelfs dat waar een inlander tegenover een Europeaan komt te staan, niet zelden de eerste boven den laatste wordt voorgetrokken, hetgeen reeds dikwerf tot klachten heeft aanleiding gegeven. Ook wilde ik nog doen uitkomen, dat het terugtrekken of terughouden van het Nederlandsch groot-kapitaal mede het gevolg is van de politiek der Regeering, die te weinig gericht is op bevordering van alleszins noodige en mogelijke *Europeesche Kolonisatie*, en van de exclusieve houding der Regeering tegenover het Nederlandsch particulier element, die zich wel het scherpst afteekent in het enkele feit dat onze Raad van Indië immer gesloten bleef voor een lid uit dat element, als viel er eigenlijk ook geen rekening meer mede te houden.

Al te zeer is dat hooge College geworden een monopolie voor ambtenaren, die zich om de een of andere reden hebben onderscheiden en terwijl men daarin gewestelijke, rechterlijke en andere spe-

cialiteiten ziet zitting nemen, werd een behoorlijke vertegenwoordiging van het particulier element daarin steeds gemist of geweerd. Dat blijkens de resultaten ook dat College niet ten volle aan zijn doel heeft kunnen beantwoorden, is slechts een natuurlijk gevolg der zaak. Zoover ik mij herinner is wijlen Mr. L. W. C. KEUCHENIUS de eenige geweest, die met dat verkeerde systeem heeft willen breken door aanbieding destijds van den Vice-Presidentszetel aan Mr. N. P. VAN DEN BERG, welke aanbieding toen is van de hand gewezen. Zulke exclusief ambtelijke samenstelling van dien Raad mag in strijd heeten met de wezenlijke Staatsbelangen en is ook niet overeen te brengen met de oorspronkelijke vestiging van ons gezag alhier, dat aan de te voren genoemde „Opperkooplieden" een grooten invloed toekende. Onze Raad van Indië is daardoor, zoover ik kan nagaan, zelden of nooit geweest een *volledig* College, waarin alle Staatsdeelen erkenning vonden. Vandaar dan ook dat zulk exclusivisme onwillekeurig geleid heeft tot afscheiding en verwaarloozing der particuliere belangen.

Men schijnt er bij onze Regeering niet voldoende van doordrongen dat ook in ons particulier element kundige mannen worden gevonden, die — in het meer practische leven gevormd — dikwerf meer weten en gezien hebben dan zoovele ambtenaren, onder de ambtelijke sleur groot geworden en vergrijsd, die niettemin van het leven daarbuiten weinig begrip hebben en onder een al te uitgebreid stelsel van reglementen en bepalingen, waarbij zich nog immer nieuwe komen voegen, van lieverlede wandelende Staatsbladen zijn geworden, wier houding al te zeer het kenmerk draagt dat het de letter is die doodt, en de geest die levend maakt.

In dit alles de zoo noodige verandering en verbetering te brengen kan niet alleen het werk zijn van ambtenaren en het ambtelijke behoeft daartoe den steun en de medewerking van particulieren.

Dit deel mijner beschouwingen eindig ik dan nu met de opmerking dat onder de tegenwoordige omstandigheden zich voor Indische ondernemingen nog gemakkelijker vreemd dan Nederlandsch ka-

pitaal laat vinden en bij de particulieren het onderling verband zoodanig is verbroken, dat het algemeen vertrouwen is geschokt en Chineezen en Arabieren nog gemakkelijker aan geld of crediet geholpen worden dan Europeanen. Dit laatste vooral kenmerkt den toestand en spreekt voor de evengenoemde handelsmoraliteit.

f. In het vorenstaande heb ik gepleit voor de hierboven bij *b* sub 1 en 2 genoemde: behoorlijke vertegenwoordiging van den handel in onze Indische Staatshuishouding en de noodige opheffing van het Europeesch particulier element in den Staat, welke onderwerpen, als eigenlijk één belang rakende, ook gelijktijdig konden worden besproken. Het woord *handel* nam ik daarbij, naar gelang der behoefte, nu eens in den zin van het bedrijf, dan weder van hen, die collectief dat bedrijf uitoefenen en ook wel eens in dien dubbelen zin. Ik heb voorts gewezen op wanverhoudingen en misstanden in onze Indische Maatschappij en getracht in enkele woorden

aan te toonen, dat het ambtelijk element (civiel en militair) hier het Europeesch particulier- of handelselement niet kan missen of vervangen. Geschiedt dit toch, dan is het Indisch Staatslichaam in zijne werking tot zekere halfheid gedoemd, en dit kan ook niet anders. Eindelijk heb ik ook doen uitkomen dat onze *Nederlandsche* handel met en in deze gewesten kwijnt en hier buiten het ambtelijke, voor eigen land en volk, van geen welvaart kan gesproken worden, daar toch een oogenblikkelijke vlucht door prijsverhooging van een enkel artikel zoo min den algemeenen toestand beheerscht als één enkele zwaluw den zomer maakt.

Met het oog op de rechten en eischen van den handel, en hierin van het particulier element in den Staat, heb ik bovendien aangedrongen op de oprichting van een nieuw departement van algemeen bestuur en wel van HANDEL, NIJVERHEID EN SCHEEPVAART, waarbij ik er nu nog terloops op wijs, dat voor de bevordering van scheepsbouw en scheepvaart hier ook nog zoo bitter weinig is gedaan. Door zulk

departement zouden Regeering en handel beide niet langer verstoken zijn van een vertrouwd en onpartijdig lichaam, waar de handelsnooden en behoeften behoorlijk waargenomen, gecontroleerd en overwogen werden en de handel zich ten allen tijde zonder de ongewenschte tusschenkomst van derden kon uitspreken; een departement dus, dat de Regeering naar eisch der omstandigheden kon voorlichten en voor de bijzondere en algemeene handelsbelangen kon opkomen.

Bij een en ander ging ik uit van de stelling dat handel nu eenmaal de kurk IS, waarop alle stoffelijke welvaart drijft.

Ten slotte heb ik ook nog te kennen willen geven dat de noodige Staatsbemoeienis slechts kan strekken tot verhooging der handelsmoraliteit en door zulk departement zou de Regeering de koorden daarvan weêr in handen krijgen, waardoor de minder vleiende toespelingen wel eens, ook door ambtenaren, op het gehalte van onzen handel gemaakt, grootendeels zouden kunnen komen te vervallen.

g. Mij rest nu nog te bespreken het in den aanhef bij *b* sub 3 genoemde, n.l. een afdoende oplossing en regeling van het Chineezen-vraagstuk, dat ook onmiddellijk met al het bovenstaande verband houdt.

Dit vraagstuk, Excellentie, is zeker niet minder gewichtig dan de beide andere en eischt gelijktijdige voorziening, zal hier wederom een zuivere en gezonde economische toestand kunnen geboren worden. Het treft ons handelswezen en daarmede de algemeene welvaart onder Europeanen en Inlanders in den hartader.

De al te groote vrijheid, waarin de Chineezen zich hier in tegenstelling met andere landen mogen verheugen en het meest sprekende uit hunne numerieke sterkte, hun alomtegenwoordigheid in dezen Archipel en het enkele feit dat wij, na een ruim 300-jarig bezit dezer streken, hun nog niet de verplichting oplegden om hunne handelsboeken in voor ons leesbaar schrift (Maleisch in latijnsche karakters) te houden, dreigt deze gewesten eerlang te plaatsen

voor één der meest ingewikkelde en moeielijkste economische vraagstukken van onzen tijd. Een vraagstuk evenwel, welks oplossing ook verder niet straffeloos kan worden ontgaan.

De teekenen des tijds wijzen met toenemenden drang op een voor ons alleszins ongewenschte emancipatie der Chineezen, welke gepaard gaat met een voor hen en andere vreemde Oosterlingen steeds toenemend grondbezit, waardoor zij bij hun zielental in de toekomst een macht worden in den Staat, die onze volle aandacht vraagt nog vóór wij in een niet ver verwijderde toekomst verplicht worden] door het optreden ook van China in de rij der volken, dat Rijk evenals Japan met Westersche Mogendheden op één lijn te stellen. Dat oogenblik komt zóó zeker als het wereldprocès zich door geen menschelijke ordeningen laat stuiten. Dit tijdig in te zien, om ons tot groote behoedzaamheid aan te sporen, kan alleen in ons voordeel zijn.

Van lieverlede hebben wij van de Chineezen hier een tusschenstand gemaakt, die eerlang ophoudt er

één te zijn en onder de sleur en het gebrekkig inzicht bij velen, onmisbaar is gaan heeten voor ons handelsverkeer met de inlandsche bevolking en bijgevolg beschouwd wordt als een noodzakelijke factor tot verhooging der volkswelvaart. Met die inzichten heb ik mij nimmer kunnen vereenigen en ik beschouw dien tusschenstand veeleer als een *worm, die knaagt* aan ons volksbestaan en onze koloniale welvaart, zoomede als een macht, die reeds veel eerder binnen engere en wel afgebakende grenzen behoorde te zijn teruggedrongen. Voortgaande als nu, zie ik de Chineezen zich hier eerlang verheffen tot de gelijken der Europeanen, en hoe beschaafd en ontwikkeld zij ook zijn zouden, zou ik mij daartegen toch altijd willen verzetten zoolang zij niet in werkelijkheid ook tot het Christendom zijn bekeerd. De Chineezen als volk schat ik in vele opzichten hoog en wel voornamelijk wegens hunnen ijver, hunne groote werkkracht, hunne intelligentie, hun familieleven, hunne onderlinge aansluiting en hunne gehechtheid aan elkander. Wie gevoelt echter niet,

dat juist in deze voortreffelijke eigenschappen bij toenemende en blijvende vestiging alhier een gevaar schuilt, dat wij niet genoeg onder de oogen kunnen zien? Voor de ontwikkeling der Inlandsche bevolking, die meer geprofiteerd zou hebben van een meer directe aanraking met de Europeanen, ook voor een ruimer arbeidsveld voor ons Nederlanders, en mitsdien voor een inniger verhouding tusschen overheerschers en overheerschten (die meerdere welvaart en minder opium in dit land zou hebben gebracht) mocht ik en een ieder, wien de belangen van eigen land en volk ter harte gaan, wel wenschen dat wij o. m. het voorbeeld van Australië gevolgd hadden door tijdig den Chineezen-stroom te keeren.

Het is hier niet de plaats om te spreken over de groote fout, die begaan is door de Japanners, voornamelijk wegens hun optreden met leger en vloot, *al te vroeg* met Christelijke Mogendheden gelijk te stellen, maar deze *absurditeit*, die niet nagelaten heeft heel ras hare wrange vruchten, onder den steun vooral van het zoogenaamd Christelijk Engeland, af te werpen,

moge ons tot waarschuwing dienen. Die fout kon alleen mogelijk zijn door loochening van het onbetwistbaar feit dat de hoogste en fijnste beschaving alleen onder de toepassing en zegeningen der oprecht Christelijke leer verkregen wordt en daarbuiten *niet* bereikbaar is. Wij mogen voor het heil dezer bezittingen dan ook wel zorg dragen ons niet te vergrijpen aan de fout om in onze eigen gelijkstelling met Chineezen of Japanners een kaakslag te geven aan het eenige, dat ons nog boven onze gele broeders verheft, d. i. juist ons CHRISTENDOM, altijd namelijk indien leer en toepassing hand in hand gaan.

Nu ik toch van „absurditeit" kwam te spreken, kan ik niet nalaten in het voorbijgaan even op te merken dat van Japan's erkentelijkheid voor die gelijkstelling nog niets is gebleken, ten ware een hoogst arrogant optreden naar buiten en een steeds wassende vloed van prostituées, die van dat land naar alle windstreken uitgaat en ook deze gewesten reeds heeft aangetast, als bewijzen voor die erkentelijkheid zouden moeten gelden.

De bovenstaande waarschuwing is te minder onpas nu wij de Chineezen ook meer en meer hun uiterlijk onderscheidingsteeken in hunne haarvlecht zien afleggen en ik wijs dan nu op de *volkomen* scheeve positie en groote ongelegenheid, waarin wij met hen zullen geraken, als wij niet tijdig (d. w. z. vóór dat de bedoelde gelijkstelling ons door China onder den steun der mogendheden kàn worden opgedrongen) de noodige maatregelen treffen om langs practischen en voegzamen weg het kwaad te keeren, dat later in verplichte gelijkstelling van *alle* hier gevestigde Chineezen met Europeanen zou gelegen zijn. Mij daarbij de mogelijkheid denkende dat de Chineezen zoo nog eenmaal onder hunne eigene Consuls zich als één macht in onzen Staat zouden kunnen doen gelden, wilde ik in overweging geven of het niet raadzaam zou wezen de al te groote macht der Chineezen nu reeds te breken door SCHEIDING onder hen te weeg te brengen?

Dit zou b. v. kunnen geschieden door hen in twee categoriën te splitsen van *hier geborenen* en

niet hier geborenen. De eerstgenoemden zouden nu nog verplicht kunnen worden zich binnen redelijk daarvoor te bepalen tijd te verklaren vóór of tegen naturalisatie om te worden werkelijke Nederlandsche onderdanen, vrij van alle staatkundige banden met China, aan wie onder het genot van zekere voorrechten tevens bijzondere verplichtingen zouden kunnen worden opgelegd. Zulks zonder gelijkstelling met Europeanen, dan alleen in buitengewone gevallen en als zij reeds te voren den Christelijken godsdienst hebben omhelsd.

Degenen die zich voor die naturalisatie aanmelden, zouden dan ophouden vreemde Oosterlingen te zijn, doch administratief en strafrechtelijk bij noodige wetsaanvulling voortaan een afzonderlijke klasse moeten vormen onder een bijzonderen naam als b. v. „BASTAARDS." Al wat zich uit het hier aanwezig Chineesch element daaronder niet wil rangschikken, blijft Chinees en mag hier de haarvlecht niet afleggen. Denzulken moet ook niet worden toegestaan zich hier blijvend te vestigen. Uitzonderingen wor-

den evenwel in bijzondere gevallen voor beide categoriën bij wijze van overgangsmaatregel toegestaan. Verdere Chineesche immigratie moet zooveel mogelijk worden geweerd en voor al wat Chinees blijft, dienen ten opzichte van rechten, verplichtingen, verblijf, bezit van vaste goederen, handelsbevoegdheid als anderszins, beperkende bepalingen te worden gemaakt.

Het aldus genaturaliseerde deel zou dan ook aan dienstplicht kunnen worden onderworpen en op plaatsen, waar vrijstelling daarvan noodzakelijk is, een kleine belasting in geld moeten opbrengen.

Op deze wijze maken wij van den nood een deugd, en voegen aan ons volksbestaan een nieuw element toe, dat ook ten opzichte van de landsverdediging en de algemeene weerbaarheid voor ons een groote aanwinst kan worden. Zoodoende zou dan een geheel nieuwe orde van zaken in het leven worden geroepen, die Indië ontegenzeggelijk ten goede zou komen.

Wij kennen de Chineezen hier niet anders dan als handelaren, grondbezitters en ambachtslieden. Laat ons nu ook hunne militaire deugden aankweeken,

opdat zij leeren ook in dat opzicht, en uitsluitend ten onzen behoeve, den Europeaan nabij te streven.

Dat de Chineezen wel zulke deugden bezitten indien die in hen worden opgewekt, daarvan geeft de geschiedenis ons o. a. de bewijzen bij de veroveringen der Mongolen onder Dsjingis-Khan omstreeks het begin der 13e eeuw.

Wat de mogelijkheid betreft omtrent hun hier al te stout optreden, vinden wij de noodige lessen in onze Indische geschiedenis der jaren 1741 en 1742.

Tijdens den Boeren-oorlog in Zuid-Afrika was Singapore bijna geheel van troepen ontbloot en deden, gedurende mijn verblijf aldaar, de Chineezen dienst als *Volunteers.*

Zoo ooit het „verdeel en heersch" een waar woord zal blijken te zijn, dan voorzeker ten opzichte van het hier behandeld vraagstuk.

Intusschen zou het raadzaam zijn *alle* Chineezen aan een nieuwe rechtspleging te onderwerpen, meer in directe overeenstemming met hunne rechtsbegrippen, als een practisch middel om hen in bedwang

te houden en aan bedriegelijke practijken, waarbij zij nu vaak straffeloos blijven, paal en perk te stellen.

h. Wat nu betreft den Chineeschen handel hier in het algemeen, zoo is het mijne innige overtuiging dat die, als geheel op het eigen belang aangelegd, in Indië zeer veel *kwaad* heeft gedaan, en voortdurend strenge controle vereischt.

Ook staat het nog te bezien of pro saldo die handel werkelijk aan de inlandsche bevolking zooveel voordeel heeft gebracht als men soms zoo gaarne voorgeeft. Wat de Chinees, in zijn gewonen staat van ontwikkeling, aan den eenen kant geeft, dat neemt hij in den regel dubbel en dwars aan den anderen kant en hij zorgt wel nimmer de lijdende partij te zijn. Ditzelfde kan in menig opzicht gezegd worden van de ondervinding door Europeanen in hunnen omgang en handel met Chineezen opgedaan. De winsten gedurende jaren door Europeesche handelshuizen uit hunne transacties met Chineezen verkregen, gingen vaak bij soms bedriegelijke faillissementen dezer

laatsten met één enkelen slag verloren. Het zou de moeite zeker wel loonen eens na te gaan, welke bedragen in de laatste 10 of 15 jaren door den Europeeschen invoerhandel als rein verlies moesten worden afgeschreven.

Twee redenen waarom de Chineezen het bij concurreerenden strijd op handelsgebied op den duur van de Europeanen moeten winnen, zijn: hun goedkooper arbeid en hunne vrijzinniger ideeën op het gebied der moraliteit. Het eerste kan hun niet als een deugd worden aangerekend, wijl het geen wonder is dat zij in hunnen lageren ontwikkelingsstaat geringer behoeften in kleeding en levenswijs hebben dan wij. Het laatste is evenmin een deugd, daar alle handel bij Chineezen in de eerste plaats gebaseerd is op echt Oostersche sluwheid en bij hen het bedrog tegenover hunne medemenschen geen ondeugd is, zoolang dezen zich ook door hen laten bedriegen. Zulke sluwheid vindt bij hen onderlinge waardeering en het bedrog is bijzaak.

Het is daarom heel verkeerd, zoowel uit een po-

litiek als economisch oogpunt bezien, om Chineezen bij openbare aanbestedingen in vrije mededinging toe te laten met Europeanen.

Dat zonder de Chineezen de détailprijzen van levensbehoeften waarschijnlijk over het algemeen iets hooger zouden zijn dan thans, is wel aan te nemen, maar dit behoeft nog volstrekt niet als een nadeel te worden beschouwd, daar bij algemeen meerdere welvaart de koopkracht ook natuurlijk zooveel grooter is, terwijl prijzen en koopkracht zich van zelf met elkander in evenwicht brengen. De twijfelachtige nadeelen voor ons aan een uiterst beperkt aantal Chineezen in dezen Archipel verbonden, zouden nimmer tegen de gewisse voordeelen daarvan hebben opgewogen en ik vermeen niet te overdrijven door kortweg te beweren, dat de Chineezen in hoofdzaak slechts zichzelven bevoordeelen en hunne verschijning in massa allerwege is ten préjudice van de eigen bevolking en het eigen land. Hoe minder Chineezen, hoe grooter prikkel voor Inlanders en Nederlanders beiden om in de handelsbehoeften zelven te voorzien.

Tegenover de lusten dienen ook de lasten te staan en waar de Chineezen bij ons een bijkans onbeperkte vrijheid genieten, is het niets meer dan billijk dat zij in den vorm van belastingen ook het noodige opbrengen.

In Australië leerde ik het nut kennen van de daar bestaande „*Restriction Act*" tot uitsluiting van Chineezen, waarbij is bepaald dat geen stoomschip meer dan één Chinees op elke 500 gemeten tonnen inhoud mag aanvoeren.

Onze kracht om verder de Chineezen-immigratie te stuiten en hunne macht te breken, moet daarom gezocht worden in de hierboven bedoelde verdeeling van het Chineesch element onder ons, voorts tamelijk hooge belastingen en de noodige beperkende bepalingen op het stuk van immigratie.

Deze beschouwingen zou ik dan nu willen eindigen met te constateeren dat de Chineesche handel meer en meer den Europeeschen handel in deze gewesten bedreigt en verdringt, hetgeen ik ter wille van den inlander en eigen landgenooten betreur.

Bij onze al te groote vrijzinnigheid tegenover de

Chineezen blijft de inlander al te zeer in zijn primitieven of kinderlijken staat voortleven en onderdrukken wij de behoeften, die zich anders meer en meer op handelsgebied bij hem zouden openbaren, terwijl wij daarmede tevens het brood aan den Europeaan en, wat nog erger is, aan eigen landgenooten ontnemen. Wij behoorden toch nimmer uit het oog te verliezen dat de hierheen trekkende Europeanen vrij wat grootere offers brengen dan Chineezen, die bij hunne komst alhier slechts door eigen winstbejag gedreven worden.

i. Het is vooral aan de bovenstaande oorzaken toe te schrijven dat hier op den duur het bestaan voor al wat Europeaan is en buiten den dienst van het Gouvernement aan den kost moet komen, ondragelijk en onmogelijk wordt; ook dat de *blijvende* vestiging van Chineezen evenzeer toeneemt als die der Europeanen afneemt.

Zonder Chineezen zou Indië (ik ben daarvan overtuigd) reeds lang een hier gevestigde Europeesche

bevolking hebben gehad en de hier te Batavia gevestigde Italiaansche kolonie moge daarvan een klein bewijs leveren.

De groote vrijheid der Chineezen bij ons is vooral opmerkelijk tegenover een volk, dat allerminst het reciprociteitsbeginsel huldigt, daar geen land ter wereld nog zoo onveilig is voor den Europeaan en zoo gesloten blijft voor de Christelijke zending als het binnenland van China. Ons optreden tegenover hen, dat met omzichtigheid dient te geschieden, mag NIET worden uitgesteld, daar dralen ons telkens verder van het doel brengt en alle Chinophobie hier ZWAKHEID zou wezen.

Al te zeer is in onze Indische politiek de zuivere handelsgeest verloren gegaan en vooral bij onze ambtenaren vinden wij daarvan weinig terug. In dit opzicht mochten zij zich wel meer spiegelen aan de Engelschen en Amerikanen, die de handelspolitiek nimmer uit het oog verliezen en een practischen zin aan den dag leggen, waarbij het vele praten niet het doen in den weg zit.

Oordeelen wij toch zuiver over de toestanden, zonder ons te laten verblinden door den lof, die ons wel eens door vreemden als de heer J. Chailley-Bert en anderen over ons koloniaal beheer werd toegezwaaid en die daarvan toch slechts het buitenste te zien kregen of zooveel als wij hen wel wilden laten zien.

Niet geheel ten onrechte hoorden wij ons tegenwoordig Nederlandsch volkskarakter wel eens qualificeeren als een van *leuteren en peuteren* (s. v. v.), waarbij de juiste blik op handelsgebied als een onzer vroeger kenmerkende eigenschappen van lieverlede is zoek geraakt.

Wat — zou ik eindelijk willen vragen — spreekt men nu nog van 't *gele gevaar*? Het bestaat onder ons reeds lang, maar zonder dat wij het opmerken. Toch stak het onlangs zijn hoofd op bij den zoogenaamden handelsoorlog te Soerabaja, waarbij de Chineezen toen niet zoo geheel ongelijk schenen te hebben.

j. Hiermede, Excellentie, eindig ik dan nu deze

beschouwingen, waarmede ik althans voor het oogenblik vermeen te kunnen volstaan in zooverre het mijn streven was Uwe Excellentie de algemeene toestanden ook eens uit een zuiver HANDELSOOGPUNT te mogen doen bezien. Ten allen tijde zal Zij mij bereid vinden de hier vóórop gezette stellingen nader toe te lichten of tegenover wien ook te verdedigen.

In hoever deze onderwerpen ook reeds, te midden van zooveel andere zaken, de bijzondere aandacht Uwer Excellentie hadden getrokken, kon ik natuurlijk niet weten.

Mijn plicht is hiermede gedaan en ik vraag Uwe Excellentie dan nu verschooning voor zooveel tijd en aandacht als ik hiervoor onwillekeurig, maar ook mijzelf daarbij gevende, heb in beslag durven nemen. Daar ik *weet* „des Pudels Kern" hiermede te hebben aangeroerd, meende ik mijne gedachten den vrijen loop te moeten laten.

De drie onderwerpen, hierin behandeld, vormen HET economisch klaverblad der toekomst. Zij maken op stoffelijk gebied de levensvoorwaarden voor deze

bezittingen uit en geen algeheele verbetering van den economischen toestand *is mogelijk*, zonder dat de noodige voorzieningen in den door mij bedoelden geest zullen hebben plaats gehad.

Overigens, Excellentie, is dit schrijven slechts een spontane daad van piëteit tegenover mijn land en daarnevens tegenover wijlen mijnen Vader, Wiens nagedachtenis ik hierin heb willen eeren.

Dit vermeen ik niet beter te kunnen dan door, tot bekrachtiging van mijn betoog, ook Hem nog te doen spreken uit hetgeen Hij heeft gezegd ten aanzien van ons huidig Regeerings-Reglement, dat in deszelfs eerste afkondiging den 15en October 1854 ook Zijne handteekening draagt als toenmalig fungeerend Secretaris-Generaal bij het Ministerie van Koloniën. Ik citeer dan Zijne woorden in het voorbericht van De handelingen der Regeering en der Staten-Generaal, betreffende het reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, bl. VII: *„Het (Reglement) stelt plichten en doet eischen, die niet langer kunnen worden verzuimd*

noch vergeten; het verleent rechten, die voortaan niet vruchteloos zullen worden ingeroepen, en het schept waarborgen, welke allen evenzeer gehouden zijn te eerbiedigen. Te gelijkertijd verbindt het de Nederlandsche bezittingen nauwer en inniger aan haren Moederstaat en verzekert haar diens bescherming en liefde. Ook waar die verordening wenscht dat de onderlinge betrekking tusschen Nederland en zijne Koloniën, en het doel waartoe deze begeerd en bewaakt worden, niet worden voorbijgezien, onthoudt zij den laatste de middelen niet om hare zedelijke en stoffelijke welvaart te bevorderen."

Openbare bespreking dezer onderwerpen in de Indische dagbladen kwam mij om bovenstaande reden niet gewenscht voor, maar tevens om den aard van het behandelde en wegens mijne vaste overtuiging, dat ik hierdoor de publieke belangen zou schaden, waar zij nu juist een rustige en nauwgezette overweging zullen vorderen.

Daar echter een afdoend ingrijpen ten deze van zelf onmogelijk is zonder den noodigen steun en de medewerking van het Opperbestuur en de Staten-

Generaal in Nederland, en ik mijzelf evenzeer tracht rekenschap te geven van de waarde van zulk ingrijpen als van de voorbijgaande moeielijkheden daaraan verbonden, stel ik gaarne ook verder mijne zwakke krachten ter beschikking Uwer Excellentie bij al wat in het algemeen belang strekken kan tot verdere baanbreking der Uwer Excellentie hierbij geopende inzichten.

Mijne ongewone vrijmoedigheid vinde hare verklaring in een soort smartkreet van Indië, die door honderden in alle stilte geslaakt wordt, maar in mij een gereeden uitweg vond omdat anderen zwijgen en mijne bekendheid met personen en toestanden, na rijpe ervaring, mij het spreken gemakkelijk maakt.

Dat ik in dit gansche betoog minder over de Inlandsche dan over de Europeesche belangen kwam te spreken, ligt in den aard der behandelde onderwerpen, waarbij de Inlander van zelf meer passief optreedt. De aangewezen verbeteringen zijn echter ook geheel op hem berekend, daar verbetering van den economischen toestand *allen* ten goede komt. Het lot van den Inlander gaat ook mij bijzonder

ter harte, maar het paste niet in het kader dezer beschouwingen daarover verder uit te weiden.

Ongaarne zou ik ten slotte zien, dat de keuze mijner onderwerpen aan al te materialistische neigingen bij mij kon worden toegeschreven, of dat het hier behandelde zou leiden tot de gevolgtrekking dat er niet nog veel is, waarop ik de aandacht Uwer Excellentie zou willen of kunnen vestigen. Vreezende reeds al te uitvoerig te zijn geweest, had ik mij ditmaal neêrgezet tot bespreking van den ECONOMISCHEN toestand en noemde daarom alleen wat ik als EERSTE voorwaarden voor verder gezonde economische ontwikkeling van het grootste belang heb leeren achten. Daarbij gevoelde ik maar al te wel dat het bij al het voorgestelde kon heeten: „*nu of nooit*" en de door mij aangewezen weg is *de eenige*, die er ons brengen *kan* en *zal*, zoo wij maar niet vreezen of aarzelen naar eisch der omstandigheden in te grijpen nu het daartoe nog niet *te laat* is en het *periculum in mora* ons tot handelen dwingt.

Mocht het Uwe Excellentie onder Gods hulp

gegeven zijn tijdens Haar bestuur over deze gewesten de hierbedoelde onderwerpen afdoende te regelen, dan zal daarmede de grondslag gelegd zijn voor een nieuw opleven van Indië en voor betere toestanden dan wij ze tot hiertoe gekend hebben. Uwe Excellentie zal, Indië aldus ook bevrijdende van den Chineeschen kanker, zich daarmede een monument stichten in de harten van allen die Indië lief hebben, grooter en schooner dan de onderwerping en pacificatie van Atjeh, die Haren naam door heel ons land deden weêrklinken, ooit zullen vermogen te doen.

Uwe Excellentie in alle nederigheid dank zeggende voor het gehoor dat Zij mij zal willen verleenen, en waaraan ik niet twijfel, wetende aan Wien ik schrijf, heb ik de eer met den meesten eerbied en met gevoelens van bijzondere onderscheiding te zijn

van Uwe Excellentie
de zeer onderdanige dienaar
W. H. J. Keuchenius.

Z. O. Z.

AANHANGSEL.

Dat ik in mijn oordeel over Chineezen geenszins alleen sta, moge nader blijken uit de navolgende aanteekeningen uit het werk van den heer H. BOREL: „*De Chineezen in Nederlandsch-Indië*" (uitgave 1900), welke aanteekeningen door mij werden gemaakt nadat mijn bovenstaande brief geschreven was.

Wij vinden daarin:

op bl. 16. „De toepassing onzer burgerlijke rechtspleging op Chineezen is een onding, dat aanleiding geeft niet tot recht, maar tot onrecht."

op bl. 16/17. „Er wordt, steunende op onze rechtspleging, en gebruik makende van onze usances, door de Chineezen geknoeid op zoo ergerlijke wijze, dat het een wonder is te noemen hoe er nooit een stokje voor is gestoken."

op bl. 21. „Zij zijn in Indië vrij als vogels in de lucht."

op bl. 30. „Er zou aan alle mogelijke misbruiken een eind komen als men onze civiele procedure voor

de Chineezen gesloten hield, en een reglement deed vaststellen zooveel mogelijk op de leest van chineeschen adat en chineesche wetgeving geschoeid, waaraan de rechter zich zou houden en dat het den Chinees onmogelijk maakte met onze hollandsche gebruiken te knoeien als een kind met een ei."

Op bl. 31 zegt hij: „niet direct een bizonder vriend dezer natie te zijn."

Op bl. 115 acht hij: hunne boekhouding in 't Nederlandsch of Maleisch verplichtend te stellen, „een maatregel die heilzaam zou werken."

Op bl. 116 staat: „Zooals het nu is, is de Europeesche handel vrijwel aan de *heidenen* overgeleverd." (De cursiveering is van mij, wijl hier de gewone woordspeling werkelijkheid is geworden.)

Onder de tegenwoordige omstandigheden, indien geen noodige verbeteringen ten aanzien der chineesche boekhouding gemaakt worden, „zal de tijd niet ver meer zijn, dat de Chineezen eenvoudig verklaren, *dat zij in 't geheel geen boeken meer houden en het wel zonder af kunnen.*"

Vóór het afdrukken dezes werd mijn oog nog getroffen door een stuk voorkomende in de *Java-Bode* van 25 Januari 1905 No. 21, waarin men op pagina 2 een hoogst belangrijke beschouwing vindt opgenomen van de *Ost Asiatische Lloyd* over de herleving van China onder de leuze „China voor de Chineezen". Leest men die met aandacht, dan rijst onwillekeurig de vraag of het niet een onrecht is dat wij plegen tegenover den Inlander en den Nederlander door Indië te maken een lusthof voor de Chineezen, en of niet het motto voor onze verdere koloniale politiek in de *eerste* plaats behoort te wezen: „Nederlandsch-Indië voor den Maleiër en den Hollander"? Waarom zou het ook niet, waar zelfs Amerika zijn Monroe-leer heeft en Joe Chamberlain van protectionistische plannen voor Engeland en zijne koloniën vervuld is?

Ook kan nog juist ter aanvulling worden gewezen op de den 28en Januari 1905 alhier gehouden voordracht door een ontwikkelden Chinees over „The great problem before us", welke voordracht uitsluitend

voor Chineezen heette toegankelijk te zijn en in de maleische en engelsche talen is gehouden.

De tijd voor ons optreden tegenover de Chineezen ligt dus IN HET HEDEN.

TOELICHTING.

Het was tijdens de publicatie mijner *Atjeh*-opstellen in April 1896 dat de overplaatsing naar Atjeh plaats vond van den toenmaligen Luitenant-Kolonel J. B. VAN HEUTSZ, en ik heb die opstellen toen mogen besluiten met te wijzen op het lichtpunt, dat met die overplaatsing aan den Atjeh-hemel verscheen, daar, na de vele mislukte proefnemingen, geen ander stelsel overbleef dan door *kracht van wapenen* Atjeh tot onderwerping te brengen en geen ander daartoe meer was aangewezen dan de man, die door *woord* en *daad* getoond had den toestand in Atjeh te kennen en te doorgronden. Ik zag in die overplaatsing een *frisch* ontwaken in een *helderen* morgenstond.

51634

De schitterende uitkomst, met die overplaatsing verkregen, strekt Indië nu tot waarborg van wat het in zijn tegenwoordigen Landvoogd ook op ander gebied heeft te wachten. Zooveel als *Atjeh* verschilt van *Indië* en *Luitenant-Kolonel* van *Gouverneur-Generaal*, zooveel acht ik de thans besproken belangen, die den algemeenen toestand van geheel Indië beheerschen, nog boven de Atjeh-belangen verheven.

Als voren:

W. H. J. K(uchenius)

BATAVIA, 30 Januari 1905.

BIBLIOTHEEK VRIJE UNIVERSITEIT
3 0000 01319 2335